

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1102 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeveva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохилов Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investition marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Quliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullonova Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafuz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamlakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	
Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirola Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari.....	135
Axmedova Nafisa Amiriddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish.....	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili.....	149
Talipova Dilfuza Nabiyevena	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan.....	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi.....	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlato'vich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish.....	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari.....	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari.....	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	
Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dildfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Ақбаров Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarlari	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoirazimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолiddин Ярашев	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarlari.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами.....	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida.....	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish.....	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari.....	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamq'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari.....	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari.....	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarining bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari.....	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari.....	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны.....	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi.....	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari.....	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	
Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	

Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeuna	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsubek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	
Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан.....	719
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmatovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinova	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinova	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms.....	795
Mamatkulova Shoira Jalolovna	

Mamlakatimiz to'qimachilik tarmog'ining zamonaviy holati va tendensiyalari.....	800
Azizxon Tillyaxodjayev	
Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry	807
Axtamov Djamshed Baxromovich	
Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari.....	812
Hakimov Nodir Nazarovich	
Avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilishning o'ziga xos jihatlari	818
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Inson kapitali indeksini oshirishda ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishlari	826
Akhmadaliev Nikholakhon	
Global iqtisodiyot sharoitida bank inqirozlarining kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish yo'nalishlari	829
To'xtayeva Umida Shamsiddin qizi	
Усовершенствование практики управления инфляцией на примере зарубежного опыта.....	833
Нишанбаева Наргиза Бохадировна	
Sud-buxgalteriya ekspertizasini tayinlashning tashkiliy-huquqiy ta'minoti.....	837
Darvishov Sarvarbek Rustamovich	
Mudofaa majmui va huquq muhofaza qilish organlari muassasalari, tashkilotlari g'azna ijrosi	845
Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
The Concept and Theoretical Foundations of Marketing Strategy in Regional Development.....	851
Diyorakhon Ibragimovna Kholmurotova	
Umumta'lim maktablarini moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	857
Turayev Ochil Yarashevich	
15-sonli MHXS asosida bitim narxini aniqlash	861
Toshpo'latova Munisabonu Ibrohim qizi	
Issqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	865
Abdulaziz Abdumominovich Matro'ziyev	
The Role of Local Budgets in Tax Policy	869
Mukaddasova Gavxarxon Nodirxonovna	
Korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish negizida innovatsion muhitni shakllantirish asoslari	873
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili	879
M. Sh. Axmedova	
O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirishning institutsional va huquqiy asoslari	884
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Global biznes muhitining korporativ boshqaruv tizimiga ta'siri.....	889
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Sug'urta faoliyatida anderrayting xizmatini takomillashtirish	893
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Qozog'iston sug'urta bozori tahlili	898
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishda merkantilistlar g'oyalarining tutgan o'rni	903
Turayev Nurbek Muxammadovich	
Актуальные вопросы обеспечения экологической безопасности.....	911
Исроилов Боходир Ибрагимович, Хасанов Ойбек Мардонович	
Qo'shilgan qiymat solig'ini budjetdan qaytarish tartibini takomillashtirish	915
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlash samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	919
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatini tashkil etishning asosiy omillari	924
M. Sh. Axmedova	
Bank xizmatlarini shakllantirish bo'yicha xorijiy ilg'or davlatlar tajribasi.....	928
Ergashev Azizxon Avaxon o'g'li	
Ikkiyoqlama soliqqa tortish munosabatlarini tartibga solishga oid ilmiy-nazariy qarashlar	933
Rajapov Shuxrat Zaripbayevich	
Как достичь высоких показателей устойчивости и избежать гринвошинг или роль ESG отчетности в достижении ЦУР в Узбекистане	939
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	944
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	947
Кадилов Алишер Исмаилович	
O'zbekiston Respublikasining agrar siyosati va uni takomillashtirish yo'llari.....	951
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Tursunov Abdulxamid G'afurjon o'g'li	

Soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligining amaldagi holati tahlili.....	956
Nurmatov Sherzod Rustamovich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	964
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
The Use of Modern Management Methods in the Management of Housing Stock in the Digital Economy Conditions	968
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda yoshlarning roli	974
Beknazarov Bekzod Baxtiyor o'g'li	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etish yo'nalishlari	979
Gafurova Umida Fatixovna	
Davlat boshqaruvi tizimi va hududiy rivojlanish o'rtasidagi munosabatlar	984
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Sanoat korxonalarining strategik iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash	988
Uktamov Xusniddin Faxriddinovich	
Tijorat banklarida mijozlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi	992
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	997
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
Учет поступления и списания с учета основных средств в бюджетных организациях	1002
Абдуллаева Нилюфар Джавадат кизи	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish	1007
Sa'dullayeva Asaxon Muzaffarovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llar	1010
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Sog'liqni saqlash tizimini davlat tomonidan moliyalashtirishning zaruriyati	1014
Meliyev Azimjon Murodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarishda ichki audit xizmatining zarurligi	1019
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Hududlarda inkluziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashning nazariy asoslari	1024
Tangriberdiyev Sulaymon Kamiljonovich	
Tadbirkorlikni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni tashkil etishning nazariy va uslubiy tamoyillari	1030
Farxodjon Inamov	
Xitoy iqtisodiyotidagi to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarga ta'sir etuvchi omillar	1037
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Экономический механизм государственного регулирования транспортной системы	1043
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	1046
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Korxonalar faoliyatiga innovatsion marketingni joriy etish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari	1052
Fatilloev Farrux Farhod o'g'li	
Tog' turizmini rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari	1056
Mavlanov G'olibjon Muxammad o'g'li	
Qashqadaryo viloyatida kambag'allik darajasini iqtibolda qisqartirish yo'nalishlari	1062
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li	
O'zbekistonda iqtisodiy jarayonlarni raqamlashtirishning yo'nalishlari	1068
Saidova Dildora Nurmatovna, Murodov Jahongir Husan o'g'li, Xolyigitov Umidjon Alijon o'g'li	
Chakana savdo korxonalarini integratsiyalashuv jarayonlarini boshqarish samaradorligini oshirish	1071
Sobirov Azizbek Avazbekovich	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarini molyaviy imkoniyatlarini ko'paytirish shart-sharoitlari	1076
Boyev X. I.	
Banklarning valyuta operatsiyalarini rivojlantirish yo'nalishlari	1079
Beknazarova Nilufar Tulkinovna	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning asosiy garovidir	1082
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Aminov Bobir O'Imasovich, Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li, Xamdamov Nuriddin Abdimalikovich, Abdulhamidov Nizomjon, Qo'ldoshev Diyor Ural o'g'li	
Oliy ta'lim muassasasida strategik boshqaruv tizimini takomillashtirishning zamonaviy tendensiyalari	1087
Umarova Xilola Uktamovna	
Xalqaro savdoni moliyalashtirishning zamonaviy yo'llari	1097
Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Tursunmurodov Sirojiddin Muzaffar o'g'li	

XALQARO SAVDONI MOLIYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna

I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
professori

Tursunmurodov Sirojiddin Muzaffar o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya
akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Maqolada xalqaro savdoni moliyalashtirishning zamonaviy yo'llari va uning rivojlanish xususiyatlari bilan bog'liq jarayonlar tadqiq etilgan. Zamonaviy moliyaviy globallashtirish jarayonlarini xalqaro savdoni moliyalashtirish tizimiga ta'siri bilan bog'liq munosabatlar tahlil qilingan. Jahon kapital bozorida xalqaro savdoni moliyalashtirish jarayonini trend bog'liqlikka ega bo'lgan omillar hisobiga natijadorligini ta'minlash yo'llari asoslangan. O'zbekistonda tashqi savdoni moliyalashtirish tizimini takomillashtirishga doir ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: xalqaro savdo munosabatlari, to'lov balansi, eksport subsidiyasi, eksport krediti, ta'minot zanjirini moliyalashtirish, tashqi qarz, eksportni moliyalashtirishni noan'anaviy vositalari.

Abstract: The article discusses modern methods of financing international trade and processes associated with the peculiarities of its development. The connections associated with the influence of modern processes of financial globalization on the international trade financing system are analyzed. Methods for ensuring the efficiency of the process of financing international trade in the global capital market are based on trend-dependent factors. A scientific proposal and practical recommendations for improving the foreign trade financing system in Uzbekistan have been formulated.

Key words: international trade relations, balance of payments, export subsidies, export credit, supply chain financing, external debt, non-traditional methods of export financing.

Аннотация: В статье рассматриваются современные способы финансирования международной торговли и процессы, связанные с особенностями ее развития. Анализируются связи, связанные с влиянием современных процессов финансовой глобализации на систему финансирования международной торговли. Способы обеспечения эффективности процесса финансирования международной торговли на мировом рынке капитала основаны на тренд-зависимых факторах. Сформулированы научное предложение и практические рекомендации по совершенствованию системы финансирования внешней торговли в Узбекистане.

Ключевые слова: международные торговые отношения, платежный баланс, экспортные субсидии, экспортный кредит, финансирование цепочки поставок, внешний долг, нетрадиционные способы финансирования экспорта.

KIRISH

Xalqaro savdo munosabatlarini tashkil etish va rivojlantirish mexanizmi, uning ko'p tomonlama yondashuvga ega bo'lgan munosabatlar tizimi ekanligini asoslash uchun xizmat qiladi. Shu boisdan, xalqaro savdo munosabatlarini tashkil etish tizimida, faoliyatni muvofiqlashtirish bilan bog'liq moliyalashtirish jarayonlarini tashkil etish mexanizmi ustuvor ahamiyatga ega hisoblanadi. O'z navbatida xalqaro savdoni moliyalashtirish tizimi va uni tashkiliy mexanizmlari o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlanishi, xalqaro savdo munosabatlarini tashkil etishda tegishli samaradorlikni oshirishga imkoniyat beradi.

XX asrda xalqaro savdo munosabatlarini tashkil etish rivojlanishida mamlakatlar o'rtasidagi notekis iqtisodiy resurslar taqsimlanishi sabab bo'lgan bo'lsa, XXI asrga kelib xalqaro darajadagi joriy va kapital operatsiyalari bo'yicha to'lov balansidagi nomutanosibliklar, xalqaro moliya munosabatlarining leberallashuvi kabi qator omillar mamlakatlarning xalqaro majburiyatlarini tegishli aktivlardan oshib ketishi bilan bog'liq jarayon ta'sirida sof qarzdorlik ko'rsatkichini ortishiga sabab bo'lmoqda. Ko'pgina mamlakatlar iqtisodiyotida joriy hisoblar va budgetda surunkali taqchillikning ortib borishi, iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda ichki investitsiyalar hajmini yetishmasligi hisobiga tashqi qarzlarni bo'yicha tegishli majburiyatlarini bajarish bilan bog'liq muammolarni yuzaga keltirmoqda. Bu kabi qator holatlar, moliya bozorlarining globallashuvi va integratsiyalashuvi, kapital bozorlarini erkinlashtirish hisobiga moliyaviy infratuzilmaning rivojlanishi bilan bog'liq o'zgarishlar ta'sirida xalqaro savdoni moliyalashtirishning zamonaviy yo'llari takomillashib boradi.

O'zbekiston iqtisodiyotini jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvining zamonaviy bosqichida tashqi savdo sohasida faoliyat olib borayotgan subyektlarning faoliyat jarayonini takomillashtirish Jahon savdo tashkiloti qoidalariga muvofiq bo'lgan eksportni qo'llab-quvvatlash va subsidiyalash choralarini ishlab chiqish ^[1] mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligini asoslashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Xalqaro savdoni moliyalashtirishning zamonaviy yo'llari va uni rivojlantirish mexanizmini tadqiq etishga doir keng ko'lamlı tadqiqotlar xorij iqtisodchi olimlaridan S.L.Tkachenko tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, tadqiqot jarayonlarida xalqaro savdo munosabatlarini moliyalashtirishda texnologik taraqqiyotning o'rniga alohida ustuvorlik beriladi ^[2]. A.A.Baboshkina tadqiqotlarida xalqaro savdo siyosatini tashkil etishda moliyalashtirish jarayonini tizimli tashkil etishni ta'minlash yo'llari asoslab berilgan ^[3]. I.G.Doronin ilmiy tadqiqotlarida xalqaro savdo munosabatlariga doir yondashuvlar, ustuvorliklar va rejalarini moslashtirishda to'g'ri strategiya ishlab chiqish va samarali chora-tadbirlar ko'rish muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etiladi ^[4].

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan B.O.Tursunov, V.Nuritdinovna, X.Axmadjonovlar xalqaro savdo munosabatlarini tashkil etishni shartli yopiq bozor shakllari tadqiq etilgan bo'lib, bu borada xalqaro savdoni moliyalashtirishni innovatsion modellari asoslangan ^[5]. N.Zufarova xalqaro savdoni rivojlantirish nuqtayi nazaridan mintaqaviy iqtisodiy aloqalarni liberallashtirish jarayonlarini o'rgangan holda xalqaro savdo munosabatlarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning rolini yuqori baholaydi ^[6]. U.Zaynutdinova, M.Ostonov kabi iqtisodchi olimlar tashqi savdo hajmiga nisbatan eksportyorlar tomonidan boshqariladigan moliyaviy tushumlarning qayta mo'ljallanishi ichki, birinchi navbatda, mamlakatdagi investitsion jozibadorligi yuqori mahsulotlarga ^[7] nisbatan yo'naltirilishi e'tirof etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'rganish jarayonida mavzu bo'yicha statistik ma'lumotlar va nazariyalarni o'rganishda mantiqiy fikrlash, ilmiy kuzatish, tizimli yondashuv, statistik usullar qo'llanildi. Tahlil davomida O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining statistik ma'lumotlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda davlatlar o'rtasidagi xalqaro savdoning rivojlanishi, ishlab chiqarish integratsiyalashuvining kengayishi va takomillashuvi tashqi iqtisodiy faoliyatning yanada erkinlashuviga sabab bo'lmoqda. Bugungi bozor islohotlari munosabatlarining yangi strategiyasi asosiy yo'nalaishlaridan biri-tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishni muvofiqlashtirish hisoblanadi. Bu munosabatlar bozor munosabatlari shakllanishi sharoitida ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy islohotlar samarasi, mamlakat ichki va tashqi iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan jihatlarni, shu jumladan, tashqi iqtisodiy muvozanatni taminlash eksport va import munosabatlarida ilg'or siljishlarni rag'batlantirish, xorijiy kapital oqimini kuchaytirishga yo'naltirilgan vakolatli davlat tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan qonunchilik, ijroiya va nazorat qilish yo'nalishidagi chora-tadbirlar tizimini yaratishni o'z ichiga oladi.

Xorijiy mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, eksport qiluvchilarga savdoni moliyalashtirish shaklida moliyaviy ko'mak berish yuqori qo'shimcha qiymatli tovarlar eksportini rag'batlantirishning samarali vositasi hisoblanadi.

Banklar tomonidan savdoni moliyalashtirish bo'yicha bank xizmatlari eksportni rag'batlantirish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarning tashqi bozorlardagi raqobatdoshligini oshirishning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi^[8].

Eksportdan oldingi moliyalashtirish (pre-export financing) mavjud bo'lib, bu eksportchiga mahsulotni yoki xizmatlarni ishlab chiqarish va yetkazib berish xarajatlarini importchidan to'lov olinmaguncha qoplaydi. Eksportdan keyingi moliyalashtirish (post-export finance), bu eksportchiga mahsulotni yoki xizmatlarni ishlab

chiqarish va yetkazib berish xarajatlarini tovarlar yuklanganidan yoki yuborilganidan keyin, ammo importchi ular uchun to'laguncha ta'minlashni nazarda tutadi.

Xalqaro hisob-kitoblar banki (BIS) ma'lumotlariga ko'ra, savdoni moliyalashtirish bozori hajmi (keng ma'noda) har yili 12 trln. AQSH dollarini tashkil etadi. Shu bilan birga, global savdoning uchdan bir qismi savdoni moliyalashtirish uchun bir yoki bir nechta bank vositasi bilan qo'llab-quvvatlanadi, qolgan qismi esa kompaniya ichidagi savdo kreditlari hisobidan moliyalashtiriladi ^[9].

Mamlakatlardagi savdoni moliyalashtirish bozorining rivojlanishi ularning eksport imkoniyatlarini kengaytiradi, iqtisodiy o'sishni jadallashtirish va bandlikni oshirish uchun shart-sharoit yaratadi. Osiyo Taraqqiyot banki (OTB)ning 114 mamlakat tadbirkorlari o'rtasida o'tkazgan so'roviga ko'ra, eksport va importni moliyalashtirish hajmining 25 foizga o'sishi ishlab chiqarishning o'rtacha 30 foizga o'sishiga, ish bilan bandlikning 20 foizga o'sishiga va biznesni rivojlantirishga investitsiyalarning 19 foizga o'sishiga olib keladi. OTB ekspertlari savdoni moliyalashtirishdagi kamchilikni bartaraf etish mamlakatda o'sish va ko'proq ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlarini kengaytiradi, degan xulosaga kelishdi ^[10].

Eksportni moliyaviy qo'llab-quvvatlash xalqaro savdoni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Jahon savdo tashkiloti (WTO) ekspertlarining ta'kidlashicha, global savdoning 80% dan ortig'i savdoni moliyalashtirish vositalari yoki kreditlarni sug'urtalash orqali qo'llab-quvvatlanadi. Xususan, eksportni kreditlash va kafolatli qo'llab-quvvatlashning faol choralari AQSH, Germaniya, Yaponiya, Fransiya, Buyuk Britaniya va Koreya Respublikasida qo'llaniladi ^[11].

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tasnifiga ko'ra, eksportni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash quyidagi shakllarda ta'minlanishi mumkin

1. Eksport kredit kafolatlari yoki sug'urtasi
2. Rasmiy moliyaviy yordam
 - to'g'ridan to'g'ri kreditlash, moliyalashtirish va qayta moliyalashtirish;
 - foiz stavkasining bir qismini moliyalashtirish
 - yuqoridagi ikkita usulning kombinatsiyasi

Eksportni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning qisqa muddatli vositalari (1 yilgacha muddatga) asosan xaridor tomonidan tez sotilishi mumkin bo'lgan tovarlarni (yarim tayyor mahsulotlar, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, xom ashyo), uzoq muddatli moliyaviy vositalarni (1 yildan ortiq muddatga) sotishi mumkin bo'lgan tovarlarni to'lash uchun taqdim etiladi.) tayyor mahsulotlar va investitsiya tovarlarini yetkazib berishni moliyalashtirish uchun ishlatiladi, to'lov muddati uch yildan ortiq.

Xorijiy davlatlarda eksportni rasmiy moliyaviy qo'llab-quvvatlash ixtisoslashgan davlat moliya institutlari - Eksport kredit agentliklari (YEKA) va Eksimbanklar orqali amalga oshiriladi.

Xalqaro valyuta jamg'armasining ta'rifiga ko'ra, EKA - kreditor mamlakatdagi tovarlar va xizmatlar eksporti uchun sug'urta, kafolat yoki kreditlar beradigan agentlikdir ^[12].

Inqirozdan keyingi davrda moliyaviy bozorlardagi beqarorlik sharoitida uzoq muddatli eksportni moliyalashtirishda banklarning roli biroz pasaymoqda. Natijada eksport operatsiyalarini moliyalashtirishda EKAning roli eksportchilarga to'g'ridan to'g'ri kredit berish orqali yoki sug'urta qilish va tijorat banklarining uzoq muddatli kreditlarini kafolatlash orqali kuchaymoqda. 2023-yilda EKA bilan 67 mamlakatda eksport kreditlarini umumiy qo'llab-quvvatlash 134 milliard dollarni tashkil etdi. Rivojlangan davlatlar orasida eng katta ulush Germaniya (11,2%), Janubiy Koreya (7,8%), Fransiya (5,8%) va AQSHda (4,1%) joylashgan. Bundan tashqari, 2016–2023-yillar uchun uzoq muddatli kreditlarning eng katta hajmi Xitoyning EKA tomonidan berildi, uning ulushi 2023-yilda 39% tashkil etdi (1-jadval).

1-jadval: Eksportni o'rta va uzoq muddatli kredit bilan ta'minlash hajmi, mlrd. AQSH doll. ^[13]

Mamlakatlar	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Fransiya	15,9	13,0	9,5	8,3	7,6	9,4	6,8	8,9
Germaniya	16,7	21,6	22,6	14,2	15,9	9,7	7,0	12,0
Italiya	8,0	5,4	5,4	5,9	5,4	10,3	8,9	12,4
Yaponiya	5,9	3,9	2,1	5,6	4,4	1,6	2,0	1,3
Koreya	9,8	22,6	14,8	14,4	9,5	7,4	7,9	10,6
AQSH	21,4	31,3	14,5	12,1	5,8	0,2	0,2	0,3
Braziliya	4,8	2,7	4,1	1,3	4,2	3,0	1,6	2,9
Xitoy	28,3	35,4	40,6	58,0	51,0	34,3	36,3	39,1
Hindiston	6,2	5,3	5,1	4,5	4,4	6,2	9,7	7,6
Rossiya	-	0,0	0,7	1,0	0,6	4,5	1,0	1,0

Ko'plab hukumatlar eksport kreditini eksportni rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishning muhim vositasi, deb biladilar hamda banklar va moliya institutlariga davlat kafolatlari va sug'urtalarini taqdim etish orqali kredit olish imkoniyatlarini kengaytirishga harakat qilmoqdalar. So'nggi yillarda mamlakatlardagi kreditlarni qo'llab-quvvatlash hajmining pasayishiga qaramay, EKA respondentlarining 94% kelajakda eksport kreditlarini ko'paytirishni kutmoqdalar va respondentlarning yarmidan ko'pi eksport kreditlari kamida 10% ga oshishini ta'kidlamoqda ^[14].

Fikrimizcha, mamlakatda eksportdan keyingi moliyalashtirishning samarali mexanizmini yaratish va saqlash korxonalarining eksport faoliyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Tashqi bozorlarda muvaffaqiyat qozonish va raqobatda g'olib bo'lish uchun eksport qiluvchilar potensial xaridorlariga kontraktning qulay shartlarini, shu jumladan import qilinadigan tovarlar uchun to'lashning qulay shakllarini taklif qilishlari lozim.

Eksport-import operatsiyalarida hisob-kitoblarning eng keng tarqalgan turlari bu oldindan to'lov, akkreditiv, inkasso va ochiq hisob. Oldindan to'lash eksportchi uchun to'lovning eng kam xavfli shakli va import qiluvchi uchun eng xavfli hisoblanadi, akkreditiv - bu tranzatssiya xarajatlari nuqtayi nazaridan qimmat to'lov mexanizmidir, shu bilan birga, inkassatsiya jo'natilgan tovarlar uchun to'lovni kafolatlamaydi. Import qiluvchiga hisob-kitoblarning eng jozibali shakli bo'lgan ochiq hisobdan foydalanilganda, davlat kafolatlarini berish va eksport kreditlarini sug'urtalash kabi xatarlarni himoya qilishning turli xil vositalaridan foydalanish eksport qiluvchilar uchun bajarilmaslik xavfini kamaytiradi. Bu esa o'z navbatida eksportyorlarga xizmat ko'rsatuvchi tijorat banklarining ushbu kreditlar bo'yicha qabul qiladigan risk darajasini kamaytirish imkoniyatini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

BMTning Taraqqiyot dasturi doirasidagi tadqiqotlar xususan, O'zbekistondagi eksportchilardan olingan so'rovnom natijalari tadbirkorlarning eksport faoliyatini moliyalashtirishga bo'lgan ehtiyojlarini aniqladi. Buning sababi, O'zbekistonda mavjud bo'lgan eksportdan oldingi moliyalashtirish sxemalari nisbatan yuqori xarajatlar va bank ssudalarini ta'minlash uchun talablarning oshishi bilan ajralib turadi ^[15].

O'zbekistonda ishlatilgan eksportdan keyingi moliyalashtirish mexanizmlari eksport qiluvchilarga to'lovlarni to'lamaslik xavfini kamaytirishga va jo'natilgan tovarlar uchun valyuta tushumining o'z vaqtida olinishini ta'minlashga qaratilgan. Biroq, ular eksportni moliyalashtirishning samarali vositalarini almashtira olmaydi. Banklarda eksportni moliyalashtirishning noan'anaviy vositalaridan, masalan, faktoring, forfeiting, ta'minot zanjirini moliyalashtirish vositalaridan foydalanishning yetarli tajribasi yo'q. Shu munosabat bilan, ilg'or xorijiy tajribani o'rganish va uning O'zbekiston sharoitiga moslashish imkoniyatlarini ko'rib chiqish asosida eksportni moliyaviy rag'batlantirish mexanizmini takomillashtirish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Respublika korxonalari tijorat banklarining faoliyatini moliyalashtirishga katta ehtiyoj sezmoqda. Tadbirkorlar aylanma mablag'larning yetishmasligi va kredit resurslaridan foydalanishning cheklanganligi eksport mahsulotlarini ishlab chiqarishga xalaqit beradigan muhim omillar sifatida ta'kidladilar. Buning sababi, O'zbekistonda yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar eksportini moliyalashtirish uchun samarali vositalar mavjud emas. Bundan tashqari, eksport qiluvchilar tomonidan qo'llaniladigan eksportni hisob-kitob qilish usullari valyuta tushumining o'z vaqtida olinishini ta'minlashga qaratilgan. Biroq, oldindan to'lashdan foydalanish eksportyor uchun eng kam xavfli to'lov shakli sifatida potensial xaridorlarning yo'qolishiga olib keladi yoki eksport qiluvchilarni eksport qilinadigan tovarlar narxida chegirmalar berishga majbur qiladi. Shu munosabat bilan sug'urta tizimini rivojlantirish va eksportdan keyingi moliyalashtirishning noan'anaviy vositalaridan keng foydalanish orqali eksport qiluvchilarning xavf-xatarlarini himoya qilish mexanizmini takomillashtirish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni. lex.uz/docs/5841063
2. Ткаченко С.Л. Международная политэкономия: состояние и перспективы//Российская наука международных отношений: новые направления. Под ред. А.П. Цыганкова, П.А. Цыганкова. –Москва: "ПЕР СЭ", 2005. С. –335.
3. Бабошкина А.А. Актуальные аспекты торгового финансирования на мировом рынке // Российский внешнеэкономический вестник. 2016. №10. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/aktualnye-aspekty-torgovogo-finansirovaniya-na-mirovom-rynke>.
4. Доронин И.Г. Современные финансовые рынки: тенденции и перспективы//Мировая экономика и международные отношения. 2003. - №6.
5. Tursunov B.O., Nuritdinova V., Akhmadjonov Kh. Improving The Effectiveness Of Domestic Market Protection Mechanisms In Protectionist Trade Policy // Экономика и социум. 2022. №1-1 (92). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/improving-the-effectiveness-of-domestic-market-protection-mechanisms-in-protectionist-trade-policy>.

6. Zufarova N. Xalqaro savdoni rivojlantirish nuqtayi nazaridan mintaqaviy iqtisodiy aloqalarni liberallashtirish // *Ekonomika i finansi (Uzbekistan)*. 2012. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/hal-aro-savdoni-rivozhlanirish-nu-tai-nazari-dan-minta-aviy-i-tisodiy-alo-alar-ni-liberallashtirish>
7. Zaynutdinova U., Ostonov M. Tashqi iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari // *Iqtisodiyot va ta'lim*. – 2021. – №. 3. – S. 163-167.
8. Влияние финансовых инструментов стимулирования экспорта на конкурентоспособность экспортёров Республики Узбекистан. Аналитический доклад ПРООН Ташкент, 2017.
9. Trade Finance and SMEs. Bridging the gaps in provision. World Trade Organization. P. 12-13.
10. 2016 Trade Finance Gaps, Growth, and Jobs Survey. ADB Briefs No. 64, August 2016, p. 4.
11. Trade Finance and SMEs. Bridging the gaps in provision. World Trade Organization. P.5. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tradefinsme_e.pdf
12. Thenard, E. (2002). A Center for International Environmental Law. Issue Brief for the World Summit on Sustainable Development, 2002.
13. Export-import bank of the united states. report to the u.s. congress on global export credit competition, june 2023. P. 18-19. Report to the U.S. Congress on Global Export Credit Competition. Export-Import Bank of the United States, March 2023. P. 27.
14. Report to the U.S. Congress on Global Export Credit Competition. Export-Import Bank of the United States, June 2016. P. 29.
15. Влияние финансовых инструментов стимулирования экспорта на конкурентоспособность экспортёров Республики Узбекистан. Аналитический доклад ПРООН Ташкент, 2017.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.